

การวิจัยทางโบราณคดี ในจังหวัดชายแดน ภาคใต้

Dr. David J. Welch เขียน
สว่าง เลิศฤทธิ์ แปลและเรียบเรียง

บทนำ

ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ทำหน้าที่ในการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมของกลุ่มชนในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ และการทะนุบำรุงหรืออนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมทางวัตถุทั้งโบราณวัตถุและเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้านในปัจจุบันของผู้คนในท้องถิ่นดังกล่าว จากวัตถุประสงคดังกล่าวนี้ ทางศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ ร่วมมือกับมูลนิธิฟูไลโบรท์ จึงมีโครงการวิจัยทางโบราณคดีในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ในเดือนกรกฎาคม ๒๕๒๔ แผนการวิจัยนี้ริเริ่มและเตรียมการโดยผู้เชี่ยวชาญของมูลนิธิฟูไลโบรท์ คือ ดร. วิลเลียม แอร์ ซึ่งได้เขียนโครงการวิจัยออกมาก่อนบทความนี้ (Ayres 1985) โครงการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดพื้นที่วิจัยโดยมุ่งศึกษาในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปัตตานี โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณตอนล่างของที่ราบลุ่มแม่น้ำนี้ คือ บริเวณจากยะลาลงมาทางชายฝั่งอ่าวปัตตานี จุดมุ่งหมายก็คือ เพื่อที่จะทราบถึง

การตั้งถิ่นฐานในสมัยก่อน การดำรงชีพ การเศรษฐกิจ และระบบการเมืองการปกครอง การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและสังคม และความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมของพื้นที่บริเวณนี้

การดำเนินการวิจัยชิ้นแรกนั้น ดำเนินการโดย ดร.แอร์ส โดยมีการสำรวจเบื้องต้นในบริเวณชายฝั่งอ่าวปัตตานี แต่สำรวจอย่างละเอียดในบริเวณเขากำปั่นซึ่งเป็นเทือกเขาหินปูนในเขตจังหวัดยะลา และทำการขุดค้นบริเวณฝังศพของถ้ำดินบนเทือกเขาแห่งนี้ ในระหว่างการขุดค้น เขาได้พบหลักฐานทางโบราณคดีทั้งในสมัยก่อนประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์ต่อมาศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้ร่วมมือกับโครงการโบราณคดีภาคใต้ กรมศิลปากร ได้สำรวจเพื่อทำแผนที่และทำการขุดค้นแหล่งชุมชนโบราณใกล้ กับอำเภอยะรัง รวมทั้งรวบรวมศิลปวัตถุและโบราณวัตถุ อื่น ๆ ที่พบในแหล่งโบราณคดีดังกล่าว

เมื่อเดือนมกราคม ถึงเดือนพฤษภาคม ๒๕๒๕ ทางศูนย์ฯ ก็ได้ดำเนินการวิจัยในระยะที่สองของการปฏิบัติภาคสนาม ในบริเวณ

โบราณวัตถุส่วนหนึ่งที่ได้จากการขุดค้นจากบ้านประแวที่ราบลุ่มแม่น้ำปัตตานี และตามแนวชายฝั่งอ่าวปัตตานี วัตถุประสงคเพื่อค้นหาตำแหน่งที่ตั้งของแหล่งโบราณคดีที่อยู่ระหว่างชายฝั่งกับอำเภอยะรัง และเพื่อตรวจสอบรายละเอียดเกี่ยวกับความซับซ้อนของแหล่งโบราณคดีรอบ ๆ เมืองโบราณยะรังในระยะเวลา ๑๕ กิโลเมตร จากทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของปัตตานี บริเวณที่ทำการสำรวจมีพื้นที่ประมาณ ๒๐๐ ตารางกิโลเมตร เริ่มจากชายฝั่งขึ้นมาในระยะ ๒๐ กิโลเมตร และจากบริเวณแม่น้ำปัตตานีมาทางตะวันออก ๑๐ กิโลเมตร คณะวิจัยประกอบด้วย ดร. เดวิด เวลช์ ซึ่งเป็นนักโบราณคดี

ของมูลนิธิฟูไลบรท์ นางจูดิธ มิกนีส ซึ่งเป็นนักโบราณคดีชาวอเมริกา นายสว่าง เลิศฤทธิ นักโบราณคดีของศูนย์ฯ นายกฤษณา จินดารัตน์ช่างภาพ และนางสาว นันทิยา หนูสอน ล่ามประจำคณะ และในบางครั้งก็ได้รับความร่วมมือจาก รศ.ฐิติริ จามรมาน แห่งคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ในระหว่างการขุดค้นก็ได้รับการช่วยเหลือจากนักโบราณคดีของหน่วยศิลปากรที่ ๕ สงขลา คือ คุณปฐม ระเบิดานนท์

ความสำคัญของการวิจัยในภาคใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณจังหวัดปัตตานี

เรื่องราวสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในภาคใต้ ยังไม่ได้เป็นที่รู้จักกันมากนัก และเรื่องราวในสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ก็ไม่ค่อยเป็นที่รู้จักกันกว้างขวางเมื่อเปรียบเทียบกับภาคอื่นในภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งมีความก้าวหน้ามากกว่า อย่างไรก็ตามเพื่อที่จะทำความเข้าใจถึงพัฒนาการทางวัฒนธรรมในประเทศไทย จำเป็นต้องมีการศึกษากันว่าในทุกภาคอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ ประชากรทางภาคใต้มีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางสังคม และนิเวศน์วิทยา ซึ่งเงื่อนไขดังกล่าวนี้แตกต่างจากภูมิภาคอื่นในประเทศไทย ดังนั้นรูปแบบการตั้งถิ่นฐานจึงแตกต่างอย่างเห็นได้ชัด และควรจะมีการศึกษาถึงความถึงเงื่อนไขทางนิเวศน์วิทยาของภาคใต้ด้วย

ปัจจุบันเมืองปัตตานีเป็นเมืองท่าการประมงที่สำคัญแห่งหนึ่ง

ในภาคใต้ แต่เมื่อประมาณคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ นั้นเมืองปัตตานีมีบทบาทสำคัญในแง่ที่เป็นเมืองท่าค้าขายทางทะเลที่สำคัญแห่งหนึ่งในภาคพื้นเอเชียอาคเนย์และในสมัยก่อนนั้นปัตตานีก็เป็นที่ยึดแลกเปลี่ยนสินค้าที่สำคัญแห่งหนึ่งเนื่องจากความสำคัญของปัตตานีในแง่ที่เป็นแหล่งการค้าทางทะเลระยะไกล ดังนั้นการศึกษาเรื่องอดีตของปัตตานีเป็นหนทางหนึ่งที่จะทำให้ทราบและเข้าใจถึงประวัติศาสตร์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้ ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของปัตตานีนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยสามประการคือ

๑. ปัตตานีมีดีบุก ทองคำ และผลิตผลจากป่าหลายชนิดซึ่งเป็นที่ต้องการของพ่อค้าโดยเฉพาะพ่อค้าจีน เช่นไม้เนื้อหอมจำพวก กระบูน ไม้หางจระเข้ กานพลู มะเกลือ เป็นต้น

๒. จากปัตตานีสามารถเดินทางไปยังชายฝั่งคาบสมุทรมลายูทางตะวันตกได้ ทางแรกไปทางตะวันตกผ่านสะบ้าย้อย แล้วไปลงเรือต่อที่แม่น้ำเคดาห์ อีกเส้นทางหนึ่งคือไปทางแม่น้ำปัตตานี ข้ามเทือกเขาแล้วลงเรือต่อที่แม่น้ำมูดาหรือเปรัก

๓. เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดคือ ปัตตานีมีอ่าวที่ลมสงบโดยมีแหลมยื่นออกไปป้องกันลมพายุลักษณะเช่นนี้ทำให้บริเวณอ่าวปัตตานีเป็นที่เรือที่ดีที่สุดในชายฝั่งตะวันออกของคาบสมุทรมลายู ซึ่งไม่ค่อยมีมากนัก (Wheatley 1966, Teeuw and Wyatt 1970, Bradell 1980 : 416)

ปัตตานีเป็นบริเวณที่มีความสำคัญทางการค้ามานานแล้ว ตั้งแต่สมัยราชวงศ์ซ่งตอนใต้ของจีน สมัยราชวงศ์หยวน และสมัยราชวงศ์หมิง (คริสต์ศตวรรษที่ ๑๒-๑๖) เอกสารและแผนที่ของจีนในสมัยดังกล่าวเรียกบริเวณนี้ว่า ลัง-ซี-เนีย (Lang-hsi-chia) ซึ่งในภาษาชกเขียนออกเสียงว่า ลง-เซีย-กา (Long sai-ka) ชื่อทั้งสองนี้หมายถึงดินแดนที่เรียกว่าลังกาสุกะ ซึ่งเป็นอาณาจักรในนิยายที่ชาวมาเลย์และชาวกาล่าว่าอยู่ในบริเวณจังหวัดปัตตานี และบันทึกของจีนในระยะแรก (คริสต์ศตวรรษที่ ๖-๗) อ้างถึง อาณาจักร ลัง-เซีย-ซู หรือ ลัง-ยา-เนียว อย่างไรก็ตามยังไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่าชื่อเหล่านี้หมายถึงอาณาจักรปัตตานีแห่งลังกาสุกะหรืออาณาจักรอื่น ถ้าหมายถึงอาณาจักรลังกาสุกะ ก็แสดงว่าอาณาจักรนี้มีอายุเก่าอย่างน้อยประมาณ ๑,๕๐๐ ปี ในบันทึกของจีนกล่าวถึงการส่งทูตมาในคริสต์ศตวรรษที่ ๖ (Wheatley 1966, Feng 1982)

ภูมิหลังการวิจัย

การค้นคว้าวิจัยเพื่อหาอาณาจักรลังกาสุกะ และความเชื่อที่อาณาจักรนี้ตั้งอยู่ที่จังหวัดปัตตานี ทำให้คณะวิจัยสนใจที่จะศึกษาทางโบราณคดี รวมทั้งการตีความจากหลักฐานทางโบราณคดีที่ค้นพบ การวิจัยทั้งหมดเน้นพื้นที่บริเวณเมืองเก่าในเขตใกล้อำเภอยะรัง คือ แหล่งคูน้ำคันดินล้อมรอบขนาดใหญ่ใกล้กับบ้านประเวซึ่งอยู่ห่างอำเภอยะรังไปทางทิศเหนือ ๑ กิโลเมตร และบริเวณชุมชนโบราณที่

เนินดินขนาดใหญ่หลายแห่งและ
หินมีรอยสลักที่พบใกล้บ้านวัดซึ่ง
อยู่ห่างอำเภอชะรัง ไปทางตะวันออก
ออกเฉียงใต้ ๒ กิโลเมตร ผู้ที่ให้
ความสนใจและศึกษาหลักฐานที่พบ
ในแหล่งโบราณคดีแห่งนี้คนแรกคือ
นายอนันต์ วัฒนานิกกร ซึ่งขณะนั้น
เป็นศึกษาธิการอำเภอชะรัง โดย
ไปสำรวจในปี พ.ศ.๒๔๕๖ และ
เก็บรวบรวมโบราณวัตถุชิ้นสำคัญ
เช่น ชิ้นส่วนประติมากรรมและ
สถาปัตยกรรม พร้อมกับบันทึก
ตำแหน่งบริเวณที่ไปสำรวจ (อนันต์
๒๕๒๘) ต่อมาในปี ๒๕๐๕ สจิวัด
วาเวล (Stewart Wavell 1964) ซึ่ง
เป็นหัวหน้าทีมสำรวจทางมานุษย
วิทยาของมหาวิทยาลัยแกลมบริดจ์
ได้เข้ามาสำรวจป้อมสี่เหลี่ยมใน
บริเวณบ้านประแว และยังได้สรุป
ว่า บริเวณนี้เป็นอาณาจักรลังกา
สุกะแน่นอน หลังจากนั้นมาก็มีนัก
วิชาการเข้ามาทำการศึกษาแหล่ง
โบราณคดีแห่งนี้และบริเวณใกล้เคียง
อีกหลายคน เช่น ดร.ครอวิทซ์
เวลส์ (Wales 1974) รศ.ศรีศักร
วัลลิโภดม (2522) รศ.ชูสิริ จามร
มาน (๒๕๒๘) ดร.เจนนิส สตาร์
การ์ด (๑๙๘๑) และนักวิชาการ
กรมศิลปากรเข้ามาศึกษาหลายครั้ง
ด้วยกัน (๒๕๒๘) จากการศึกษา
โบราณวัตถุที่พบจากแหล่งโบราณ
คดีชะรัง แสดงให้เห็นว่าเนินดิน
ต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้บ้านวัดนั้นมีอายุ
ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๖ เป็นโบราณ
วัตถุเนื่องในศาสนาพุทธและฮินดู
ซึ่งได้รับอิทธิพลทางศิลปะจากอินเดีย
บางชิ้นมีอายุราวคริสต์ศตวรรษที่
๘-๑๐ หรือสมัยศรีวิชัย ซึ่งชี้ให้
ทราบว่ามี การติดต่อกับชาวและ

สุมาตรา ในสุมาตรามีผู้คนที่มีนับถือ
ศาสนาพุทธลัทธิมหายานมาก
หลักฐานที่สนับสนุน คือ เนินเจดีย์
มีเศษอิฐ ชิ้นส่วนประติมากรรม
และสถาปัตยกรรม ซึ่งแสดงให้เห็น
อิทธิพลของศาสนาดังกล่าวใน
แหล่งโบราณคดีแห่งนี้

ปัญหาในการวิจัย

แม้ว่าจะมีการศึกษาหลาย
ครั้งแล้วก็ตาม แต่ก็ยังไม่ทราบ
คำตอบมากนักเกี่ยวกับเมืองชะรัง
ผลการศึกษาร่วมกันจะทราบ
เฉพาะเรื่องอายุ หน้าที่ และความ
คล้ายคลึงกับแหล่งอื่นอย่างไร ซึ่ง
ยังไม่เป็นที่ยุติแต่แผนผังหรือเมือง
โบราณบ้านประแวที่ทำออกมา ๓
ครั้ง ก็ไม่เหมือนกัน ดังนั้นจึงมี
คำถามอีกหลายข้อที่ต้องการค้น
คว้าวิจัย เช่น มีการตั้งชุมชนใน
บริเวณนี้เมื่อใดและระยะเวลาการ
อยู่อาศัยของกลุ่มชนก่อนที่จะทิ้ง
ร้างไป ทำไมเมืองหลักแห่งแรกจึง
ตั้งอยู่ในบริเวณนี้และทำไมจึง
เคลื่อนย้ายไปตั้งชุมชนใหม่แถว
ชายฝั่งทะเลปัจจุบัน ชุมชนที่ทำ
การเกษตรกรรมตั้งอยู่ในบริเวณใด
ใช้พื้นที่ส่วนไหนทำการเกษตร
กรรม มีกลุ่มชนเข้ามาอยู่อาศัย
นานเท่าใด ก่อนที่จะขยายเป็นเมือง
มีผู้นำคนดินล้อมรอบ ประชาชน
ประกอบอาชีพอะไร เป็นชาวนา
หรือไม่ ตลอดจนการศึกษาถึงระยะ
เวลาที่เมืองชะรังเป็นชุมชนขนาด
ใหญ่ รวมทั้งการศึกษาโบราณคดีใน
บริเวณที่กลุ่มชนศาสนาอิสลาม
เข้ามาครอบครองเมืองปัตตานีใน
ระยะหลังด้วย

การปฏิบัติงานภาคสนาม
วัตถุประสงคของการดำเนิน

งานในปีนี้ เพื่อค้นหาคำตอบบางข้อ
จากข้างบนเกี่ยวกับความเป็นมา
แห่งอดีตของปัตตานี ในช่วงการ
ดำเนินงานของปีแรก เราสามารถ
ปฏิบัติงานภาคสนามเสร็จ สิ้นสุด
ไปแล้ว ๕ อย่างด้วยกันคือ

๑. การตรวจสอบโดยใช้ภาพถ่ายทางอากาศ
 ๒. การเดินสำรวจเบื้องต้นตามหมู่บ้าน
 ๓. การสำรวจเพื่อทำแผนที่แหล่งโบราณคดีบ้านบ้านวัด
 ๔. การขุดตรวจด้วย ออเทอร์
 ๕. การขุดค้นแหล่งโบราณคดีบ้านประแว ๒ หลุม
๑. การตรวจสอบโดยใช้ภาพถ่ายทางอากาศ

ในการตรวจสอบเพื่อหา
ตำแหน่งที่ตั้งของแหล่งโบราณคดี
และบริเวณที่เหมาะสมที่สุดต่อ
การตั้งถิ่นฐานนั้น ทางคณะวิจัย
ของศูนย์ฯ ได้ใช้ภาพถ่ายทางอากาศ
บริเวณจังหวัดปัตตานีช่วยอย่างมาก
ในการจะเลือกบริเวณที่สำรวจทั้ง
หมดมาจัดกลุ่มเพื่อหาบริเวณเป็น
แหล่งชุมชน เช่น บริเวณแนวสัน
ทรายเก่า หรือบริเวณใกล้กับคลอง
เก่าซึ่งสามารถมองเห็นได้จาก
ภาพถ่ายทางอากาศ จากเดินสำรวจ
อย่างละเอียดเพื่อค้นหาหลักฐาน
ทางโบราณคดีอันเกี่ยวกับแหล่งชุมชน
โบราณ คณะวิจัยคาดว่าคงจะ
ได้ข้อมูลที่น่าสนใจ ภาพถ่ายทาง
อากาศก็ช่วยให้เราสามารถค้นพบ
แหล่งโบราณคดีที่มีผู้นำคนดิน
ล้อมรอบได้อย่างดีเยี่ยม โดยเฉพาะ
แนวคูเมืองบริเวณบ้านวัด และ
บ้านประแว ซึ่งช่วยให้คณะวิจัย
สามารถทำแผนที่ได้อย่างดี

๒. การเดินสำรวจเบื้องต้นตามหมู่บ้าน

เราเริ่มงานภาคสนามโดยการเดินสำรวจหมู่บ้านที่อยู่ระหว่างชายฝั่งทะเลเมืองปัตตานีเข้ามาถึงอำเภอยะรัง โดยสำรวจหมู่บ้านได้ทั้งหมด ๘๒ หมู่บ้าน ในบริเวณนี้นอกจากการสำรวจแล้วยังได้สัมภาษณ์หัวหน้าหมู่บ้านและคนชรา โดยสัมภาษณ์เกี่ยวกับร่องรอยของแหล่งโบราณคดี หรือโบราณวัตถุซึ่งอาจจะมีในหมู่บ้านหรือบริเวณใกล้เคียง และถามถึงสภาพความเป็นอยู่เมื่อครั้งที่ถูกสัมภาษณ์เป็นหมู่บ้านเหมือนหรือแตกต่างจากปัจจุบันหรือไม่อย่างไร นอกจากนี้เรายังสนใจในการเก็บรวบรวมข้อมูลบางอย่างที่จะเป็นประโยชน์ต่อการตีความเกี่ยวกับร่องรอยทางโบราณคดีสนใจในสภาพอดีตขนาด การเกษตรกรรม หัตถกรรม รูปแบบการก้ำ และที่ตั้งของตลาดของชุมชนนั้น ๆ ด้วย จากการสำรวจและสัมภาษณ์เราทราบว่าเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามามีบทบาทต่อการขนส่ง การคมนาคมของชาวบ้านเมื่อ ๒๐-๓๐ ปีที่ผ่านมา อย่างไรก็ตามวิถีชีวิตของชาวบ้านเมื่อ ๔๐-๕๐ ปีก่อนนี้อาจจะเหมือนกับ การดำเนินชีวิตของผู้คนเมื่อหลายร้อยปีที่ผ่านมา เราหวังว่าผลการทราบวิถีชีวิตของชาวบ้านก่อนที่จะมีการทำถนนใหม่ มีการสร้างคลองชลประทาน และการนำสินค้าของชาวตะวันตกเข้ามาใช้อย่างเช่นปัจจุบัน จะทำให้เราสามารถตีความเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ยุคแรกเริ่มของดินแดนแถบนี้ได้ดีขึ้น เราได้รวบรวมข้อมูล

เกี่ยวกับการหัตถกรรมสมัยก่อน และสัมภาษณ์เรื่องการทำภาชนะดินเผา แบบเทคนิคดั้งเดิม คาดว่าข้อมูลที่ได้รวบรวมมาคงเป็นประโยชน์ตรงรายไดที่ยังดำเนินการสำรวจอยู่และช่วยให้ประวัติศาสตร์รูปแบบการตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้ชัดเจนขึ้นอีก

ผลจากการวิจัย คณะวิจัยได้บันทึกตำแหน่งแหล่งโบราณคดีถึง ๓๔ แห่งในเขตจังหวัดปัตตานี ซึ่งส่วนมากยังไม่มีใครสำรวจมาก่อน ในจำนวนแหล่งโบราณคดีเหล่านี้แบ่งออกเป็นแหล่งที่มีคูน้ำกำแพงล้อมรอบ แหล่งเตาเผา แหล่งหลุมฝังศพและแหล่งที่มีโครงสร้างศาสนสถาน เช่น เจดีย์ วิหาร และมัสยิด นอกจากนี้จากการที่พบเศษภาชนะดินเผากระจายอยู่ตามพื้นเราสามารถตีความได้ว่าเป็นแหล่งค้าขาย

๓. การสำรวจเพื่อทำแผนที่แหล่งโบราณคดีบ้านวัด

หลังจากสำรวจหมู่บ้านแล้วเราก็เริ่มมุ่งสำรวจที่แหล่งโบราณคดีที่มีความซับซ้อน โดยขั้นแรกได้เตรียมแผนที่บ้านวัดและแผนที่บ้านประแว ซึ่งทำขึ้นโดยกรมศิลปากร แหล่งโบราณคดีแห่งนี้มีรูปร่างเกือบจะเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้าง×ยาวประมาณ ๘๐๐ เมตร เราได้เดินสำรวจทั่วตลอดบริเวณแหล่ง แล้วกำหนดตำแหน่งของแนวคูเมืองเก่า สระน้ำ กำแพง และเนินเจดีย์ นอกจากนี้ได้ใช้ภาพถ่ายทางอากาศและสอบถามชาวบ้านเพื่อความแน่ใจว่าเราได้สำรวจทุกบริเวณแล้ว เนินเจดีย์หรือร่องรอยทางโบราณคดีทุกแห่งที่พบเราก็จะวัดขนาด

ทำแผนที่โดยใช้กล้องสำรวจที่เรียกว่า ทีโอดอโลท์ (Theodolite) ช่วยแล้วจดตัวเลขมาเขียนเป็นแผนที่ในห้องปฏิบัติการอีกทีหนึ่ง ในแผนที่นี้จะแสดงที่ตั้งของคูเมือง กำแพงอิฐ และเนินเจดีย์ และจำใช้แผนที่ชุดนี้บันทึกตำแหน่งที่พบโบราณวัตถุ ทั้งที่พบจากการสำรวจและการขุดค้น ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะทราบตำแหน่งที่ถูกต้องของโบราณวัตถุอันจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินในครั้งต่อไป

๔. การขุดตรวจด้วยออเกอร์ที่บ้านวัด

การปฏิบัติงานภาคสนามขั้นต่อไปของคณะวิจัย คือ การขุดตรวจเป็นหลุมเล็กด้วย ออเกอร์ (Auger) ในบริเวณเมืองโบราณที่บ้านประแว โดยขุดเจาะตลอดทั่วพื้นที่การขุดตรวจด้วยออเกอร์ จะช่วยให้เราทราบว่าบริเวณใดมีหลักฐานอยู่ใต้ดินมากที่สุด และอยู่ลึกระดับเท่าใด เป็นการตรวจชั้นดินก่อนที่จะลงมือขุดค้นตามหลักวิชาการโบราณคดีในการขุดเจาะแต่ละหลุมเราใช้เวลาประมาณ ๑๕ นาที ขุดตรวจจะระยะห่างทุก ๕๐ เมตร จนทั่วพื้นที่ของแหล่งเริ่มจากทิศเหนือ-ใต้ และตะวันตก-ออก ตามแนวเส้นผังเมือง โดยมีจุดศูนย์กลางอยู่ที่จุดกำหนดตายตัว (Datum point) ซึ่งกรมศิลปากร ทำไว้ การขุดเจาะนี้เพราะเราต้องการทราบว่า บริเวณใดที่ถูกใช้มากที่สุด บริเวณที่เป็นที่อยู่อาศัยมีขนาดใหญ่แค่ไหน และโบราณวัตถุอยู่ใต้ผิวดินลึกเท่าใด

เราขุดเจาะด้วยออเกอร์ไปแล้วทั้งหมด ๑๒๐ หลุม แต่ส่วน

มากไม่พบอะไรมากนัก มีเพียง
บางหลุมที่พบเศษภาชนะดินเผา
เศษอิฐ และถ่าน ซึ่งช่วยให้เรา
ตัดสินใจเลือกพื้นที่ทำการขุดค้น

๕. การขุดค้นแหล่งโบราณคดีบ้านประเว

การปฏิบัติงานภาคสนามขั้น
สุดท้ายของการวิจัยครั้งนี้คือ การ
ขุดค้นซึ่งทำการขุดจำนวน ๒ หลุม
โดยเลือกพื้นที่ภายในคูเมืองที่บ้าน
ประเว หลุมขุดค้น ๒ หลุม มี
ขนาด ๑×๒ เมตร และ ๑×๑ เมตร
ใช้เวลาขุดค้นมากกว่า ๑ วัน แบ่ง
กะทำงานออกเป็น ๓ คน ต่อ ๑
หลุม และมีคนงานในท้องถิ่นอีก
๒ คน ในหลุมขุดค้นทั้งสองหลุม
เราขุดลงไปจนถึงชั้นดินทราย ซึ่ง
เป็นชั้นดินสุดท้ายหรือชั้นล่างสุดที่
ไม่พบโบราณวัตถุใดเลย ดินจากทุก
ชั้นจะต้องนำมาร่อนในตะแกรง
ขนาด ๑/๒ นิ้ว (๖ มิลลิเมตร)
เพื่อหาเศษโบราณวัตถุขนาดเล็ก
เช่น เศษภาชนะดินเผา เศษอิฐ
ถ่าน หรือกระดูก โบราณวัตถุที่ได้
จากการขุดค้นได้แก่ เศษอิฐ ภาชนะ
ดินเผา เศษถ่าน ลูกปัดแก้วสีฟ้า
๒ ลูก และอื่น ๆ

ผลการวิจัยและการวิเคราะห์ ต่อไป

คณะวิจัยกำลังวิเคราะห์ข้อมูล
ที่ได้จากการสัมภาษณ์ชาวบ้าน ส่วน
โบราณวัตถุที่พบจากการสำรวจ
และขุดค้นก็นำมาทำทะเบียนประจำ
วัตถุ ซึ่งนำหาคู นับจำนวน และ
แยกประเภทชนิด ที่ห้องปฏิบัติการ
ของศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้
ส่วนตัวอย่างถ่านได้ส่งไปวิเคราะห์
หาอายุโดยวิธีคาร์บอน-๑๔ ที่
สำนักงานพลังงานปรมาณู เพื่อ

สันติ กรุงเทพฯ แผนที่แหล่งโบราณ
คดีและแผนผังจากการขุดค้นทำ
เสร็จแล้ว คาดว่าในตอนปลายปีนี้
เราจะเสนอรายงานการวิจัยขั้นสุด
ท้าย (Final report) ได้ก่อนหน้านั้นเรา
ก็ได้เสนอรายงานการขุดค้นแหล่ง
โบราณคดีบ้านประเวไปแล้ว

ผลการวิจัย เราสามารถ
ทราบถึงสภาพทางกายภาพของ
แหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์
ของเมืองเก่ายะรังและเมืองปัตตานี
เก่าได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น การทำ
แผนที่แหล่งโบราณคดีบ้านวัดเป็น
ความจำเป็นขั้นแรกที่จะทำความเข้าใจถึง
ความสำคัญและใกล้เคียง
โบราณคดีแห่งนี้และใกล้เคียง
การศึกษาทางโบราณคดีครั้งต่อไป
ซึ่งต้องใช้เวลาอันคงจะทำให้เรา
ทราบถึงวิถีชีวิตของผู้คนและ
ประวัติศาสตร์เมืองปัตตานีได้ดี
บทความนี้เป็นสารสนเทศ
เบื้องต้นที่ได้จากการวิจัย ใน
อนาคตต่อไปเราจะเสนอข้อมูลที่
มีรายละเอียดมากกว่านี้เกี่ยวกับ
ผลการสำรวจ ทำแผนที่ และผล
การขุดค้น รวมทั้งคำตอบบาง
ประการเกี่ยวกับคำถามที่เราได้
ตั้งไว้ข้างบน □

บรรณานุกรม

- Ayres, William S.
2528 *Archaeology in Southern Thailand*. Translated by Khate Ratanachan. *Rusmilae* 8 (2): 83-86.
- Anan-Watananikorn
2528 *Tracing the Past of Pattani*. Pattani: Center for Southern Thailand Studies.
- Chusiri Chamoraman
2528 *Research on the Findings in Art and Archaeology at the Ancient City of Yarang, Pattani in Order to Study Them as His-*

torical Sources. Nakhon Pathom: Department of History, Silpakorn University.

Srisakra Vallibhotama
2522 *Ancient Settlements in the Four Southernmost Provinces*. *Muang Boran Journal* 5 (2), 42-61.

Thailand Fine Arts Department
2528 *Report of Archaeological Survey and Excavation at the Ancient City of Yarang and its Vicinity, Yarang District, Pattani*. South Thailand Archaeological Project, Archaeology Division, Fine Arts Department, Thailand.

Bradell, Roland
1980 *A Study of Ancient Times in the Malay Peninsula and the Straits of Malacca and Notes on Ancient Times in Malaya*. JMBRAS Reprint No. 7. Kuala Lumpur: Malaysian Branch of the Royal Asiatic Society.

Feng Xianming
1981 *On the Exports of Chinese Porcelains Prior to the Yuan Dynasty (with Reference to Discoveries of Chinese Potteries and Porcelains in Foreign Countries)*. In SPAFA Final Report: Consultative Workshop on Ceramics of East and Southeast Asia, Appendix 8. Bangkok: SEAMEO.

Stargardt, Janice
1981 *The Place of the Satingphra Ceramic Sequence in Asian Maritime Trade, 8-14th Century A.D.* In SPAFA Final Report: Consultative Workshop on Ceramics of East and Southeast Asia, Appendix 9. Bangkok: SEAMEO.

Teeuw, A. and D. K. Wyatt
1970 *Hikayat Patani, the Story of Patani*. *Bibliotheca Indonesica*. The Hague: Martinus Nijhoff.